

Blogi: Pitäisikö keskuspankkien laskea liikkeelle sähköistä käteistä?

24.10.2016 – Raha ja maksaminen

KIRJOITTAJA

Kari Takala

Viime aikoina on alettu laajemmin pohtia sitä tulisiko keskuspankkien ryhtyä laskemaan liikkeelle myös sähköistä käteistä. Fyysisen käteisen eli setelien ja kolikoiden käyttö maksuvälineenä on pankkijärjestelmiltään kehittyneimmissä maissa vähentynyt. Keskeisin syy tähän on se, että korttimaksujen käytön helppous, vaivattomuus ja nopeus on pin-varmennuksen ja kontaktittomien lähimaksujen myötä parantunut. Suomen Pankin vuoden 2016 kuluttajakyselyn mukaan reilu puolet kuluttajista käytti korttimaksuja, koska korttimaksut olivat kätevämpiä ja käteisen käyttö todettiin vaivalloisemmaksi. Jatkossa on luultavaa, että maksamisympäristön digitalisoituminen, vahvistuva tunnistautuminen, maksunvälityksen integroituminen kauppaliikkeiden ja yritysten maksu- ja laskutusjärjestelmiin, suosii sekin sähköisiä maksutapoja.

Koska sähköistä keskuspankkien liikkeeseenlaskemaa käteistä ei ole vielä olemassa, on mahdollista pohdiskella melko vapaasti sitä, millainen se voisi olla ja mitä sen liikkeeseenlasku merkitsisi. Kaikki keskeiset keskuspankit selvittelevät jo tällä hetkellä oman sähköisen valuutan muodostamista mm. lohkoketju-varmennusta käyttäen, mutta toistaiseksi mitään yksityiskohtia ei ole tiedossa. Keskuspankit toimivat jo tällä hetkellä pankkien välisten suurten maksujen selvittäjänä, joten maksujen välittäminen ei ole sellaisenaan vierasta. Laki Suomen Pankista (1998 §5) mahdollistaa jo nyt sen, että keskuspankki voi myöntää luottoja ja ottaa vastaan talletuksia tehtäviensä hoitamiseksi ja saman lain §3 ilmoittaa keskuspankin tehtäväksi huolehtia osaltaan maksu- ja muun rahoitusjärjestelmän luotettavuudesta ja tehokkuudesta.^[1]

Laki ei rajaa yrityksiä tai kuluttajia Suomen Pankin asiakkaiden tai osapuolien ulkopuolelle, mutta Suomen Pankin ja yksityisten talletuspankkien työnjako muuttuisi, jos keskuspankki tarjoaisi luonnollisille henkilöille talletustilejä.

Sähköinen keskuspankkiraha yleisölle ei olisi Suomessa aivan uusi asia, sillä jo vuonna 1993 Suomen Pankin perustama yhtiö toi markkinoille Avant-nimisen prepaid-tyyppisen sähköisen kukkaron, jonka tarkoituksena oli korvata fyysisen käteisen käyttöä pienissä

1. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980214>

maksuissa. Kortin käyttö ei saavuttanut kuitenkaan kriittistä käyttäjämassaa, mihin saattoi vaikuttaa latauksista perittävä korvaus, kun taas pankkikorttimaksut olivat vaihtoehtoina veloitusettomia käyttäjille.

Keskuspankkien sähköisen käteinen voidaan toteuttaa usealla tavalla, mutta laajimmat sähköisen käteisen vaikutukset saadaan aikaan, jos yksityisille kansalaisille mahdollistetaan keskuspankkitilit ja niihin liittyvät tilinkäyttövälineet, kuten mobiilisovellus tai debit-maksukortit sekä jokin luotettava tunnistautumisväline. Keskuspankkien yleisötilit voisivat olla vain käyttelytilejä, mutta keskuspankin ei ole syytä ryhtyä maksujen luottamiseen eli credit-tyyppistä tilikäyttöä ei sallittaisi.

Tämähän on jo nykyään käytäntö myös fyysisen käteisen liikkeeseenlaskun yhteydessä, eli käteinen ostetaan oman pankin välityksellä tilirahalla, eikä sitä lainata velaksi. Sähköisen käteisen liikkeeseenlasku laajentaisi kuitenkin keskuspankin asiakaskuntaa kuluttajiin ja yrityksiin. Kuten fyysisenkin käteisen tapauksessa keskuspankin keskeisenä tarkoituksena olisi maksuliikenteen helpottaminen, turvaaminen ja maksunvälityksen kustannustehokkuuden varmistaminen.

Käytännössä kaikki maksaminen on nykyään asiakkaan talletuspankkitilin käyttöä jollakin tilinkäyttövälineellä, kuten veloitus- tai luottokortti, verkkopankkitunnukset tai suoraveloitus. Pankkien tilinkäyttöön liittyvät sähköiset maksuvälineet, kuten kortti- ja mobiilimaksut tai tilisiirrot eivät tosin ole aivan täydellisiä korvikkeita keskuspankin fyysiselle käteiselle tai mahdollisen sähköisen käteisen ominaisuuksille. Sähköisen käteisen tapauksessa fyysisen käteisen anonymisyys häviäisi ellei tilisiirtoja salattaisi salaustekniikan avulla. Toisaalta Suomen Pankin kyselyjen perusteella anonymisyydelle ei ole laajaa tarvetta maksutavan valinnan perusteena.

Fyysisistä käteistä käytetään kahteen tarkoitukseen eli maksujen välitykseen ja velanmaksuun sekä varallisuuden säilytysmuotona. Fyysisen käteisen käyttö vaatii kuitenkin erilaisia jakelu- sekä laskenta- ja turvallisuusjärjestelmiä, joiden tehokas ylläpito edellyttää taas laajaa rahahuolto- ja asiakasverkostoa. Sähköinen käteinen korvaisi osan fyysisen käteisen käyttömuodoista, mutta fyysiselle käteiselle saattaisi jäädä myös käyttökohteita, koska se on sähköisistä järjestelmistä riippumaton maksuväline esimerkiksi poikkeustilanteissa. Yksityisten pankkien varsinainen perustehtävä eli riskipitoisten yritysten investointien ja kuluttajien hankintojen rahoitus säilyisi ennallaan, mutta vain sellaisilla talletuksilla, jotka on talletettu pankkiin nimenomaan riskipitoisina sijoituksina. Keskuspankkitalletuksilla olisi käteisen tavoin rajoittamaton talletussuoja.

Voidaan olettaa, että jonkin kokoinen osa pankkitalletuksista voisi siirtyä keskuspankin talletustileille, sillä luottamus keskuspankkiin on ainakin teoriassa vahvempaa kuin talletuspankkeihin. Säästäjät voisivat selvemmin valita sijoituksissaan riskin ja tuoton välillä eli haluavatko he vain turvata varansa vai tavoitella voittoja. Tähän ratkaisuun vaikuttaisi käytännössä myös keskuspankin ilmoittama inflaatiotavoite. Pankkitalletuksiin liittyvän riskin hinnoittelu näkyisi myös selvemmin markkinakoroissa. Kaiken kaikkiaan keskuspankin tarjoamalle sähköiselle käteiselle voidaan räätälöidä sekä fyysisestä käteisestä että pankkien tilirahasta poikkeavia ominaisuuksia.

Avainsanat

sähköinen käteinen, maksuvälineet, käteinen, keskuspankkitali